

Kentallenboek berekent snel recreatiebaten

Nu de maatschappelijke kosten-batenanalyse op diverse beleidsterreinen wordt toegepast, komen er nieuwe valkuilen aan het licht. Een ervan is het niet, of niet goed meenemen van recreatiebaten. Het kentallenboek brengt uitkomst.

Foto: Jan Bouwman/Land-Id

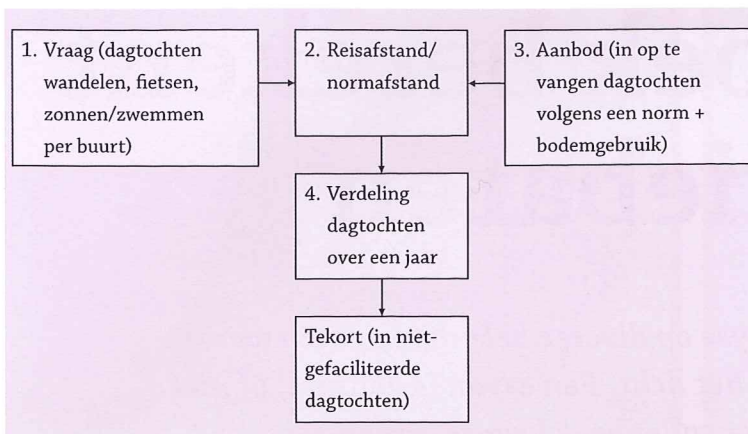
DE MKBA IS ONDER MEER GEBRUIKT BIJ DE AANLEG EN ONTSLUITING VAN RECREATIEGEBIEDEN IN HET GROENE HART.

De Maatschappelijke Kosten Baten Analyse (MKBA), aanvankelijk bedoeld voor droge infrastructuurprojecten, wordt sinds 2006 breed ingezet. Het instrument wordt tegenwoordig ook gebruikt voor het doorrekenen van gebiedsontwikkelingen, investeren in landschap, het bodembeleid, het ambitieniveau voor de Europese Kaderrichtlijn Water, het remmen van de bodemdaling in het Veenweidegebied, de PKB Ruimte voor de Rivier en voor de zwakke kustschakels. Een interessante ontwikkeling is dat steeds meer pogingen worden gedaan om ook de omgevingseffecten in beeld te brengen.

Maar hoe bepaal je de waarde van extra groenelementen in een woonwijk of van extra intergetijdgebied of duinontwikkeling aan de kust? De meeste MKBA's worden onder grote tijdsdruk uitgevoerd. De makers hebben geen tijd zich te verdiepen in de welvaartseconomie en de waarderingmethoden en dus ook niet voor empirisch onderzoek naar de baten.

Misverstanden

Juist bij de meest voor de hand liggende natuurbaat- 'recreatiemogelijkheden' blijken hardnekkige misverstanden te bestaan. Bij het berekenen van de recrea-

FIGUUR 1. OPZET VRAAG-AANBODMODEL WANDELEN, FIETSEN EN ZONNEN/ZWEMMEN

tiebat van bijvoorbeeld natuurontwikkeling aan de kust, denken de meeste mensen direct aan de omzet die dat voor de recreatiesector teweegbrengt. Dat zijn veel euro's en recreatiebatan zijn dus vast een grote post binnen de MKBA. Deze redenering berust op drie misverstanden.

De omzetstijging in de recreatiesector is namelijk niet alleen toe te schrijven aan de natuurontwikkeling. Als de recreatieondernemer geen strandhuisje bouwt en geen bier inkoop, is er geen omzet. Deze kosten moeten in mindering worden gebracht op de omzet. Toch rekenen MKBA's soms met de gemiddelde besteding per dagrecreatiebezoek: 11,73 euro. Vermenigvuldigd met bijvoorbeeld 1 miljoen extra bezoeken per jaar levert dit een jaarlijkse baat van 11,73 miljoen euro op. Als we hiervan de kosten aftrekken, blijft er slechts 1,17 miljoen over. De winst die dan overblijft, is geraamd op circa 10 procent van de omzet. De baat is meestal kleiner dan verwacht.

Ten tweede: winst op bestedingen sorteert geen welvaartseffect op nationaal niveau. Of mensen nu aan het strand ijsjes kopen of op een Amsterdams terras zitten, zij kunnen hun euro maar één keer uitgeven. Er is pas sprake van welvaartstoename in Nederland als mensen het geld anders niet of in het buitenland zouden hebben uitgeven.

Ten derde: de MKBA is in essentie een welvaartsanalyse. Het nettowelvaartseffect van een project wordt in beeld gebracht. Er is dan ook geen plaats voor welvaartsverschuivingen. Een grotere omzet van de recreatiesector in gebied A gaat echter meestal ten koste van de omzet in gebied B. Dat is goed voor de regio, maar het heeft geen effect voor ons land. Als een investering in de kust wordt gefinancierd door het Rijk, moet dit in principe worden gecompenseerd door extra welvaart op nationale schaal. Anders is sprake van een moeilijke te verantwoorden investering. Er wordt immers geld gestoken in het verplaatsen van welvaart. Dat is alleen te rechtvaardigen wanneer

herverdeling van welvaart een expliciet doel van het project is. Nationale MKBA's moeten verschuivingen van recreatieve bestedingen daarom uitsluiten. Alleen regionale MKBA's mogen verschuivingen van recreatieve bestedingen in rekening brengen.

Oplossingen

Het misverstand dat de omzet een baat zou zijn, is eenvoudig uit de weg te ruimen door met *de winst op de omzet* te rekenen. Bij het tweede misverstand is dat mogelijk door op zoek te gaan naar de *marktinterne recreatiebatan*. Ook wandelingen of fietstochten door de natuur die niet tot bestedingen leiden, kunnen welvaart genereren. Deze batan zijn te berekenen door met de tekortenbenadering te bepalen hoeveel extra bezoek een project oplevert en de uitkomst te vermenigvuldigen met de betalingsbereidheid voor een bezoek (gemiddeld rond de 1 euro). Overigens zijn bestedingen van bezoekers uit het buitenland wel op te voeren in de landelijke MKBA.

Bij het laatste misverstand ligt het wat moeilijker. Van echte batan kan namelijk alleen sprake zijn bij een tekort aan recreatiemogelijkheden in de nulsituatie. Dat wil zeggen: als de vraag het aanbod overtreft. Doordat mensen niet kunnen uitwijken naar andere gebieden, levert het creëren van extra recreatiemogelijkheden batan op. Het kentallenboek (zie kader) beschrijft een rekenmethode voor recreatiebatan op basis van een *tekortenbenadering*, met als expliciet doel om verschuivingen uit te sluiten uit de berekeningen.

Tekortenbenadering

De tekortenbenadering geeft aan in hoeverre het aantal recreatiebezoeken wordt beïnvloed door bijvoorbeeld de aanleg van een rijksweg door bos of agrarisch gebied en andersom: het creëren van 'nieuw' groengebied. Met behulp van het rekenmodel in figuur 1 is dit te becijferen.

De uitgangspunten van dit model zijn:

- Bij het operationaliseren van de *vraag* is het aantal

Kentallen voor waardering natuurlijke omgeving

Eind 2004 verscheen de aanvulling op de leidraad OBI voor de waardering van Natuur, Water, Bodem en Landschap. Deze schetst hoe men batan van natuur, water, bodem en landschap in beeld kan brengen in MKBA's. Het nationale kentallenboek voor de Waardering van Natuur, Water, Bodem en Landschap in de MKBA is een vervolg op deze aanvulling. Met het kentallenboek kunnen MKBA-makers de geïdentificeerde posten snel berekenen.

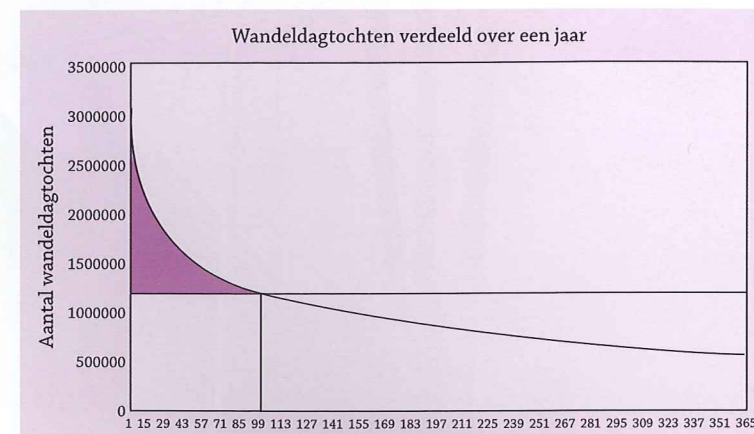
dagtochten via profielkenmerken als geslacht en leeftijd omgeslagen naar het aantal dagtochten per wijk/buurt. Ook de dagtochten vanuit verblijfsaccommodaties zijn via gelokaliseerde accommodaties in het model meegenomen.

- Mensen recreëren vooral in de eigen woonomgeving. 80 procent van de wandel- en 90 procent van de fietsdagtochten vinden plaats in de directe woonomgeving. Het ruimtelijk model hanteert daarom *reisafstanden* van 10 kilometer (wandelen en zonnen/zwemmen) en 15 kilometer (fietsen).
- Het *aanbod* is bepaald via een normbenadering, waarbij aan verschillende typen grondgebruik (bos, droge natuur, agrarisch gebied) een opvangcapaciteit wordt toegekend. Via het verfijnd Bestand Bodemgebruik 2000 van het CBS, is per wijk/buurt het aanbod aan te faciliteren aantal dagtochten wandelen/fietsen bepaald. Zonnen/zwemmen is geoperationaliseerd via zwemwaterlocaties.
- Per wijk/buurt (en voor alle 11.190 wijken/buurtten in Nederland) zijn cirkels getrokken waarbinnen vraag en aanbod tegen elkaar zijn afgezet. Het enige wat nog verrekend moet worden, is de *verdeling van het aantal dagtochten over het jaar*. Op een mooie voorjaarsdag wordt veel meer gewandeld dan op een regenachtige dag in november. Het is juist op die drukke dagen dat de opvangcapaciteit in het geding komt. In figuur 2 is de verdeling van het aantal dagtochten over een jaar te zien (gesorteerd op aflopende volgorde van populariteit). De horizontale lijn stelt het aanbod voor, het gearceerde vlak het uiteindelijke tekort. De cd-rom bij het kentallenboek bevat tabellen met vraag, aanbod en tekort voor alle wijken/buurtten van Nederland.

Toepassing

De tekortenbenadering zoals op dit moment uitgewerkt, is toepasbaar voor projecten die het recreatief bruikbaar natuurareaal vergroten of verkleinen én voor projecten die barrières voor recreatiebezoeken wegnemen of toevoegen. Daar waar ruimtelijke plannen het recreatief genot verstoren door geluidshinder is een andere rekenmethode ontwikkeld. Het maakt niet uit om wat voor projecten het gaat: waterkwaliteitsverbetering, natuurontwikkeling, kustuitbrei-

Het nationale kentallenboek voor de waardering van natuur, water, bodem en landschap in de MKBA en de cd-roms zijn te bestellen bij Witteveen + Bos en bij het ministerie van LNV. Er bestaat een landelijk steunpunt voor MKBA's. Zie voor informatie: www.rws-avv.nl en www.minvenw.nl (zoeken op OBI).

FIGUUR 2. VERDELING VAN WANDELDAGTOCHTEN OVER EEN JAAR

ding, infrastructuur. De benadering is algemeen toepasbaar en bijvoorbeeld gebruikt bij de aanleg en ontsluiting van recreatiegebieden in het Groene Hart c.q. Zuidvleugel, zoals de Delflandse Kust, Vlietland, Rottemeren, Oude Maas en Midden-Delfland. Ook is de methode ingezet bij de recent verschenen MKBA Landschap voor het ministerie van LNV.

De eerste resultaten bij de Zuidvleugel laten zien dat de methode niet alleen geschikt is om recreatiebatan te becijferen binnen MKBA's, maar dat zij ook handig is bij het formuleren van alternatieven. Op grond van inzicht in de tekorten (tekortenkaarten) kan men de natuurontwikkeling zo plannen dat er zoveel mogelijk recreatietekort wordt opgeheven.

Toekomst

De eerste versie van de tekortenbenadering is uitgewerkt voor een beperkt aantal recreatieactiviteiten: wandelen, fietsen, zonnen en zwemmen en sportvissen. In de toekomst willen we ook andere activiteiten onder de loep nemen, bijvoorbeeld watersport. Een andere wens van de rijksoverheid is de toestroom van verblijfsrecreanten beter te kunnen voorspellen. Hierdoor wordt een goede inschatting mogelijk van de batan van verblijfsrecreatie binnen de MKBA. Het probleem van verschuiving doet zich hier in mindere mate voor dan bij dagrecreatie, omdat het aandeel buitenlandse toeristen hier groter is. Aangezien de winst op de bestedingen van toeristen groter is dan die van Nederlandse vakantiegangers, zou dit een interessante batanpost binnen de MKBA kunnen zijn. In de huidige (voorlopige) rekenwijze is het aantal overnachtingen gerelateerd aan de toename van de hoeveelheid natuur. Factoren als de aantrekkelijkheid van accommodaties zijn buiten beschouwing gelaten.

→ Elisabeth Ruijgrok en Rob Berkers
r.ruijgrok@witteveenbos.nl